

SERVICIUL PUBLIC DE ALIMENTARE CU APĂ ÎN PERIOADA 1919-1945

Piața centrală Turda în epocă

Perioada dintre cele două războaie mondiale, respectiv 1919-1945, coincide și cu evenimente majore care au marcat istoria României.

Marea Unire din 1 Decembrie 1918 a adus între hotarele patriei și Ardealul, cu zona la care ne referim, respectiv

orașele Turda și Câmpia Turzii și Valea Arieșului.

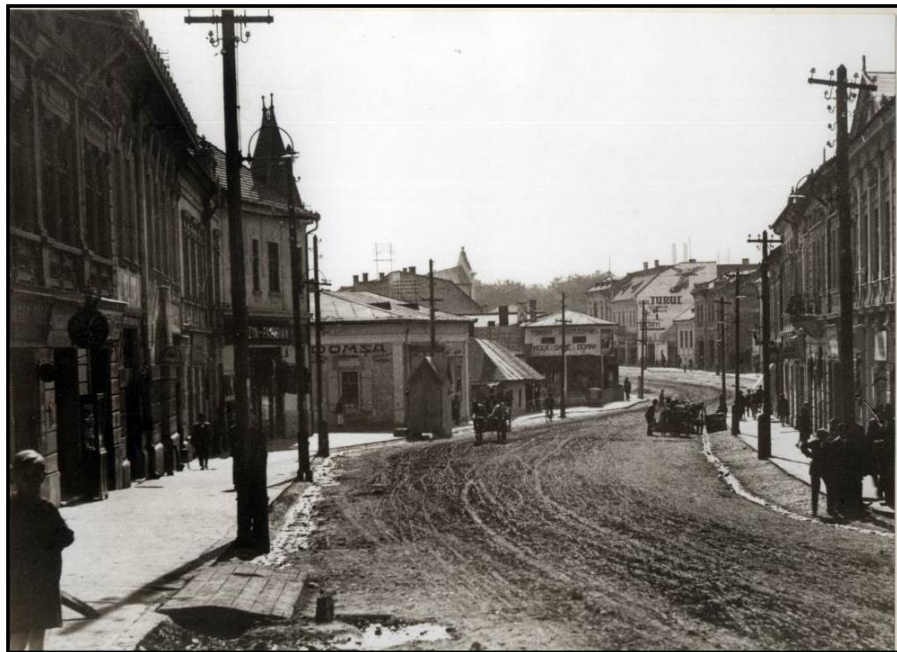
Evoluția serviciului de alimentare cu apă și a interprinderii a fost în strânsă legătură cu viața economică și socială și cu organizarea administrativă de-a lungul timpului.

Așa cum arată și Petru Suciu în Schița monografică a Județului Turda, editată sub egida societății culturale ASTRA, populația județului Turda în 1910 era de peste 174375 din care 160920 populație rurală și 16455 populație urbană; o statistică din 1919 făcută potrivit Reformei Agrare, județul Turda are 178206 de locuitori la recensământul din 1928,

la zece ani de la unire populația județului este în creștere numărând 184204 de locuitori, iar ca așezări umane județul cuprinde 1 comună urbană Turda și 130 comune rurale așezate în general pe Valea Arieșului, Valea Ierii și a Trascăului.

Pod râul Arieș

Strada Republicii în epocă

O statistică din 1927 care descrie ocupațiile populației arată că la acea dată existau: agricultori -11558, muncitori meseriași - 4846, industriași - 2438, comercianți - 1063, funcționari publici - 2067, ceea ce arată o evoluție ascendentă a vieții economice și a industriei localizată în mediul urban.

Orașul Turda numără la 31 decembrie 1928, 18601 locuitori, dezvoltarea lui are loc în cartierele centru, Turda Nouă, zonele cuprinse între cele trei axe cvasiparalele: strada Avram Iancu, strada Andrei Mureșanu, strada Simion Bărnuțiu, strada Clujului și străzile Dr. I.

Rațiu - Gh. Barițiu și străzile Traian - Crișan - Potaissa, până la podul peste Arieș și zona industrială adiacentă Căii Moșilor (actuala 22 decembrie 1989).

În acea ultimă zonă (zona industrială adiacentă Căii Moșilor actuala 22 decembrie 1989), se înființează fabricile de ciment, fabrica chimică Solvay, fabrica de sticlă, fabrica de var, fabrica de ipsos, industria de lut, utilități ca energie electrică, apă, gaz, există și sunt asigurate de întreprinderile specializate printre care și întreprinderea comunală.

Alimentarea cu apă începând din anul 1919 se face cu sistemul construit în perioada

Strada Republicii în epocă

1912-1918, respectiv cu sursa Turda Veche, aducțiunea de pe Calea Moșilor (actuala 22 Decembrie 1989) și sistemul de distribuție pe cele 54 de străzi cu lungimea totală a conductelor de 19,8 km cu diametre cuprinse între 50-225 mm, materialul conductelor fiind fonta.

Dacă la începuturile alimentării cu apă, sistemul și întreprinderea era denumită „Apeductul Orașului Turda”, în perioada următoare avem ca organizare Uzinele

Prefectura Județului Turda actual Primăria Municipiului Turda

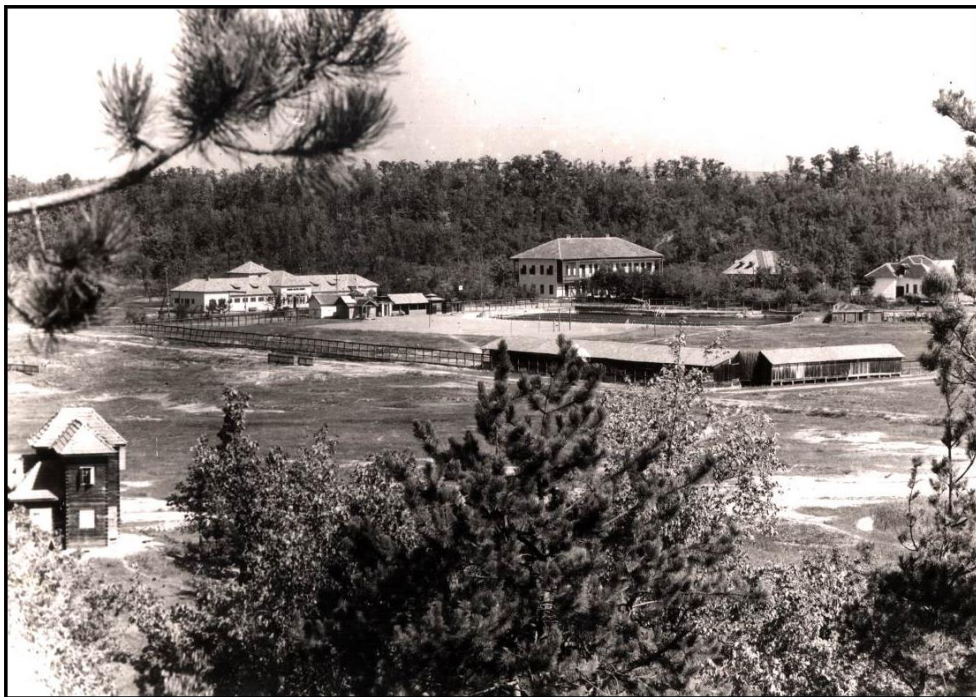
Comunale de Apă și Electricitate, astfel că o parte din utilitățile orașului erau grupate în această întreprindere, coordonată de Primăria Orașului.

În perioada de la mijlocul deceniului trei și sfârșitul deceniului patru din utilitățile comunale: apă, canal și ridicarea gunoaielor, sunt grupate de către primărie în întreprinderea Uzina de Apă care are birourile în clădirea Primăriei în P-ța Mihai Viteazu nr. 15 (actuala Republicii).

Din presa vremii aflăm că la 1 Mai 1922 Uzina electrică și Apeductul orașului Turda era forma de organizare a acestor servicii, întreprinderea având de completat prin concurs postul de Contabil Șef, anunț semnat de primarul de atunci Dr. Iuliu Gențiu.

În această perioadă, pe lângă forma de organizare a serviciului de alimentare cu apă în orașul Turda aflăm din presa vremii și preocupările întreprinderii pentru:

- Asigurarea de materiale de instalații care se fac prin licitații publice deschise anunțate prin presă;
- Licitarea de lucrări de extindere de conducte și de lucrări de stabilizare a terenului de pe malul văii Racilor paralel cu strada Bisericii (actual strada Sirenei), la fel prin licitație publică deschisă de asemenea anunțat prin presa locală, ziarul Arieșul;

Stațiunea Balneară în epocă

Fântâna lui Mihai Viteazul

- În presa locală din august 1922 aflăm despre preocupările Apeductului orașului Turda de educare a publicului consumator în spiritul economisirii apei, folosirii judicioase, pentru a nu pune în pericol întregul sistem.

Crizele economice din 1920 și 1929-1933 au avut efecte și asupra bugetului primăriei care s-au repercutat și asupra extinderii rețelei de distribuție a apei.

Extinderile se fac în această perioadă doar pe câteva străzi ca: Zăvoiuului, Vlăduțiu, Al. I. Cuza, Ceferiștilor, Câmpului.

Uzina de apă are un număr destul de mic de salariați la stația de pompare de pe Calea Moșilor. Salariații pentru întreținerea sistemului de distribuție, tehnicieni și funcționari, care din sediul

din clădirea Primăriei unde erau birourile Serviciului de alimentare cu apă, efectuau administrarea tehnică și financiar – contabilă.

În epocă, Uzina de Apă devine punct de vizitare a elevilor liceeni din Turda, care prin profesorul Ilie Marinca și Ion Mureșan fac drumeții pentru a cunoaște tehnica alimentării cu apă a orașului și vizite la Mormântul Voievodului Mihai Viteazu.

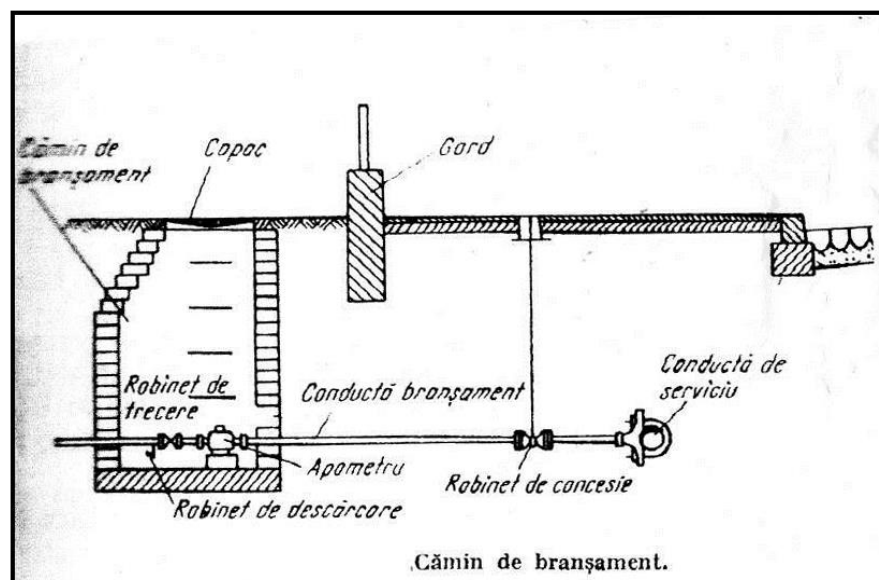
Ca element de simbolistică se construiește de către Primărie o fântână închinată voievodului Mihai Viteazu, o întruchipare a legendei locale în care se spune că trupul voievodului ucis mișelește, a fost spălat de credincioșii români din Turda cu lacrimile lor, de unde fântâna, ca reprezentare a curgerii timpului și rugăciunea față de măreția faptelor sale, să poarte numele de Fântâna lacrimilor sau așa cum este inscripționată, „Fântâna lui Mihai Viteazul”.

Fotografia locului este realizată de Stefan Tömlö, cel mai bun realizator de documente istorice, pe care Întreprinderea Comunală l-a solicitat de mai multe ori pentru immortalizarea acțiunilor sale; el era salariat al primăriei ca impiegat gradația 3, înaintat în 1943 ca subșef de birou. Este folosit de primărie ca fotograf autorizat oficial, fotografiile sale începând din 1918, fiind documente istorice.

Legislația elaborată în epocă, respectiv Legea pentru Organizarea Exploatațiilor Comunale publicată în M.O. nr. 104/7.05.1938, crează condițiile pentru o nouă organizare a serviciilor comunale din raza orașului Turda de către Primăria Turda.

Analizând situația utilităților orășenești, Primăria constată că:

- Energia electrică este asigurată de Uzina Electrică administrată în regie mixtă româno-italiană;
- Transportul în comun era concesionat;
- Gazul metan este administrat de Societatea Națională de Gaz Metan;

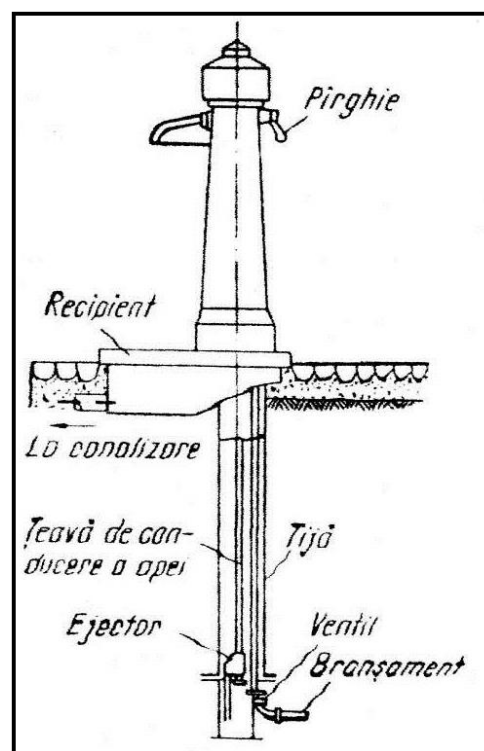
Bransament de apă

apă;

- Serviciul de ridicare al gunoaielor era serviciul nou înființat.

Astfel, în septembrie 1938, în baza legii nou apărute, se înființează Întreprinderea Comunală care este în subordinea Primăriei și care efectua: Serviciul de alimentare cu apă, serviciul de canalizare și serviciul de ridicare a gunoaielor, organizată de Comuna Urbană Turda pe baza

- Serviciul de alimentare cu apă era asigurat de Uzina de apă;
- Canalizarea, puțin dezvoltată, contruită din inițiativă particulară parțial și inițiativă comunitară, era necesar a fi administrată alături de serviciul de

Cismea

Regulamentului elaborat și aprobat în noiembrie 1938.

În 26 septembrie 1938 la Primăria orașului Turda se constituie Comitetul de Conducere al Întreprinderii Comunale Turda, nou înființată, conform Legii Pentru Organizarea Exploatațiilor Comunale publicată în M.O.nr. 104/7.05.1938, care are ca președinte primarul orașului dr. Popa Ioan și ca membri directorul Întreprinderii și inginerul-șef al Județului Turda.

Comitetul de Conducere al Întreprinderii Comunale Turda procedează la soluționarea problemelor urgente ale noii întreprinderi înființate:

Hidrant de incendiu

- Analizarea și aprobarea Regulamentului de Organizare a Întreprinderii Comunale Turda;
- Regulamentul Serviciului de Aprovizionare cu Apă a orașului Turda;
- Regulamentul Serviciului de Canalizare;
- Aprobarea propunerii ca în funcție de director al Întreprinderii Comunale Turda să fie numit domnul ing. Babeș Vicențiu. Acesta era și director al Uzinei Electrice Turda și avea experiența necesară, deoarece a fost și director al Uzinei de Apă.

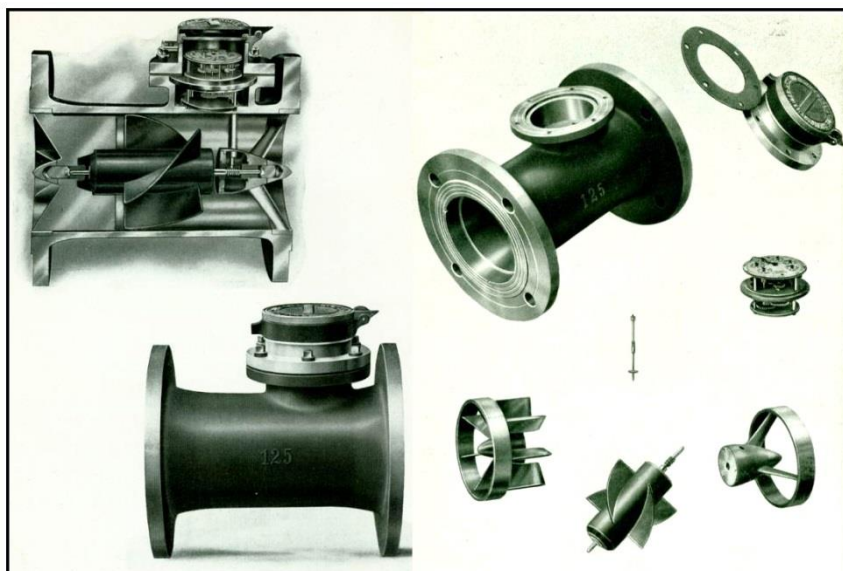
Se discută tarifele și taxele pentru serviciul de aprovizionare cu apă stabilindu-se:

- Tariful la consumatorii contorizați era de 10 lei/mc;
- Tariful pașal începea de la 20 lei/lună la locuința cu o încăpere și ajungea la 130 lei/lună la locuința cu 4 încăperi;
- Tariful pașal la locuințele dotate cu baie se percepea 36 lei/lună;
- Tariful pașal la încăperile cu destinație industrială, comercială, în funcție de suprafață, începând de la 30 mp cu 20 lei/lună în continuare în progresie, în funcție de suprafața mai mare de 30

mp;

- Se discută preluarea canalizărilor construite pe domeniul public din inițiativă particulară și organizarea serviciului public de canalizare, care la acea data nu exista; acest deziderat se va rezolva după aprobarea regulamentului de canalizare.

De remarcat că, reglementările legislative se făceau de către Direcția Generală a Exploatațiilor Comunale din Ministerul

Apometre

Afacerilor Interne, care elaborase la acea dată regulamente tip (sau cadru) pentru Întreprinderile Comunale și Serviciile Publice Comunale. Regulamentele trebuiau adaptate situațiilor concrete din orașele țării, având astfel un caracter unitar la nivelul țării.

În ședința de la începutul lunii octombrie 1938, Comitetul de Conducere al Întreprinderilor Comunale Turda se discută:

Publicațiune.

Prin aceasta din nou facem apel la On public ca să facă economie cu apa, este strict interzis de a ține apeductul fără nici un motiv deschis. Sub abuz de apă înțelegem și aceea, cum s'a întâmplat de fapt în strada Kemény Farkas, că proprietarul a pus sticle de sifon sub robinet și a deschis apeductul ca exemplu nu dau galițelor apă într'un vas separat ci lasă apeductul deschis. Că câtă stricăciune fac concetățenilor noștri nici habar n'au. În viitor vom pedepsi foarte strict astfel de lucruri, afară de aceea vom insinua poliției cazurile singurateice, sau apoi vom interzise cu desăvârșire apeductul casei, ceea ce sa și întâmplat întâmplat întrun caz.

In interesul binepriceput al publicului rugăm ca să facă această economie de apă și totodată rugăm să ni se aducă la cunoștiință risipele mari de apă.

Apeductul orașului Turda.

Anunț din presa vremii

Comitetul de Conducere al Întreprinderii Comunale Turda constată necesitatea de construire în viitorul apropiat a rețelei publice de canalizare a orașului. Se hotărăște întocmirea Caietelor de Sarcini de către Biroul Tehnic pentru cererea de ofertă. Cu data 9 noiembrie 1938 Ministerul Internelor, Direcțiunea Exploatărilor Comunale, comunică cu nr. 981 aprobarea Regulamentului Interprinderii Comunale a Orașului Turda pentru alimentare cu apă, canalizare și ridicarea gunoaielor menajere.

Regulamentul cuprindea patru părți cu nouă capitole în care sunt cuprinse regulile de funcționare a întreprinderii.

Astfel, în Partea I – Organizarea administrativă, în care în capitolul 1, art. 1, se menționează:

- Achiziționarea de apometre pentru branșamente prin licitație care a avut loc și a fost câștigată de firma Apometrul București prin oferta cea mai avantajoasă din trei oferte depuse;
- Se arată de către Domnul director necesitatea achiziționării unui nou local pentru birourile interprinderii, cel existent în localul primăriei din P-ța Mihai Viteazu nr. 15 (actuala Republicii) format din două camere fiind insuficient;
- Primăria solicită Interprinderii Comunale Turda întocmirea planurilor pentru Sistemul de canalizare a orașului Turda.

Având în vedere complexitatea acestei acțiuni și faptul că nu există planuri topografice ale orașului Turda, Serviciul Tehnic al Întreprinderii Comunale Turda propune darea în întreprindere a lucrărilor de măsurare a nivelmentului teritoriului orașului și întocmirea planurilor și devizelor necesare, având în vedere calificarea necesară, care nu există la Întreprinderile Comunale.

Regulamentul

Întreprinderilor Comunale ale Orașului Turda, pentru alimentarea cu apă, canalizare și ridicarea gunoaielor menajere.

PARTEA I.

Organizarea administrativă

CAPITOLUL I.

Dispozițiuni generale

ART. I. Comuna Urbană, reș. Turda, organizează serviciile pentru alimentarea orașului cu apă potabilă, canalizare și ridicarea gunoaielor menajere, în întreprindere comună, denumită „Întreprinderile Comunale ale Orașului Turda”, pe scurt, „Întreprinderile Comunale”, organizată și administrată în conformitate cu dispozițiunile Legii pentru organizarea Exploatărilor Comunale, din 7 Mai 1938, și ale prezentului Regulament.

Întreprinderea Comunală are drept scop exercitarea drepturilor exclusive ale Comunei pentru:

- a) Producerea, extragerea, transportarea, distribuirea, vânzarea apei potabile, pentru a nevoile populației și întreprinderilor industriale și comerciale, pe întreg teritoriul orașului Turda.
- b) Evacuarea apelor folosite la menaj, în industrie și a celor provenite din precipitațiuni atmosferice, cu ajutorul rețelei de canalizare.
- c) Ridicarea și transportarea gunoaielor menajere de pe proprietățile interioare din oraș.

Regulamentul Întreprinderilor Comunale ale Orașului Turda

Comuna Urbană, reședința Turda, organizează Serviciile pentru alimentarea orașului cu apă potabilă, canalizare și

ridicarea gunoaielor menajere, în Întreprinderea comunală denumită Întreprinderile Comunale ale Orașului Turda, organizată și administrată în conformitate cu dispozițiile Legii pentru Organizarea Exploatărilor Comunale din 7 mai 1938 și ale prezentului Regulament. Se descrie apoi obiectul de activitate: apă potabilă, canalizare și salubritate.

La Cap. II sunt descrise organele de conducere care sunt: comitetul de Conducere cu președinte, Primarul orașului și Directorul Interprinderii, care practică conducerea comercială, tehnică și administrativă.

În continuare este descrisă componența Comitetului de Conducere, din trei membri: președinte - Primarul orașului, membrii - Directorul Interprinderii și Inginerul-șef al Județului Turda, care se întâlnesc săptămânal și de câte ori e nevoie. Se descriu competențele Comitetului de Conducere care veghează la funcționarea în bune condiții a funcțiilor comerciale, administrative și tehnice a Întreprinderii pentru care este responsabil pentru aceasta în fața Consiliului Comunal.

La acea dată competențele de angajare a

Întreprinderii în achiziții de lucrări și materiale necesare prin licitații sau „bună învoială” erau fixate la peste 30 000 de lei de către Comitetul de Conducere, iar sub acest plafon de către Directorul Întreprinderii.

Se descriu în continuare competențele directorului care este încredințat cu conducerea comercială, administrativă și tehnică a Întreprinderii pentru funcționarea eficientă și neîntreruptă a serviciilor și încadrarea în bugetul de venituri și cheltuieli anuale.

Partea a II-a a regulamentului are la Capitolul I contabilitatea și finanțe în care se remarcă faptul că Întreprinderea Comunală Turda se administrează după principii comerciale astfel ca veniturile să acopere toate cheltuielile cuprinse în bugetele de venituri și cheltuieli. Se marchează la acest capitol că Întreprinderea nu poate presta nici unei

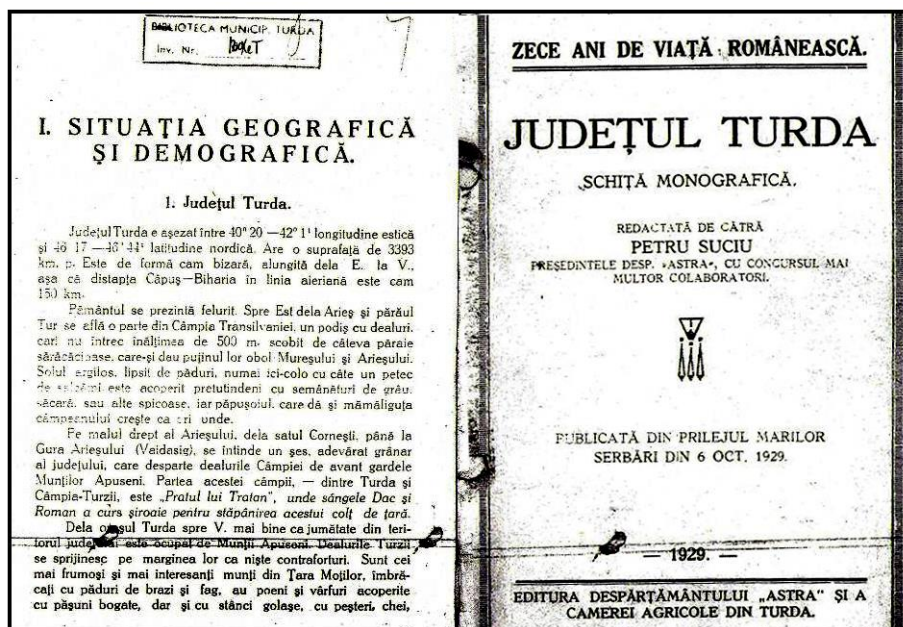
autorități întreprinderii sau particular, servicii, livrare de materiale sau produse sau execuția lucrărilor fără plată.

La cap II din partea II se descrie Bugetul Întreprinderii cu cele două părți, venituri și cheltuieli și structura acestora.

În capitolul III se descriu (sunt prezentate) modalitățile de încasare a veniturilor, ordonatori ai

Turda industrială descrisă de Emil Isac

Monografia Județului Turda

cheltuielilor și alte plăți, modul de raportare periodică a situației financiare de către Director Comitetului de Conducere.

Cap IV descrie Crearea Fondurilor ca: fonduri obligatorii, fond de amortizare, de reînnoire, de dezvoltare, cota din beneficiu vărsat Comunei (Primăria).

Cap V cuprinde Contabilitatea și Bilanțul care se va întocmi după instrucțiunile date de Direcția Generală a Exploatărilor Comunale din Ministerul de Interne. La art. 40 se descrie Distribuirea beneficiilor din care se scad prima dată fondul de amortisment și reînnoire. După aceste scăderi, 25% din beneficiul net se va vărsa Comunei (Primăria) și 10% va constitui participarea la beneficiile a salariaților.

În partea a III-a a Regulamentului, se menționează Organe de control și atribuții, menționându-se ca la nivelul Primăriei se organizează o Comisie de Control care controlează Contabilitatea Interprinderilor, Inventarul Întreprinderilor, Contul de Bilanț, Contul de Profit și Pierdere de la finele anului, raportul întocmit fiind înaintat Primăriei, Consiliul Comunal și Direcției Generale a Exploatațiilor Comunale din Ministerul de Interne.

Partea a IV-a a Regulamentului cuprindea Servicii, Funcționari și personal în patru categorii:

- personal superior, tehnic și administrativ;
- personal inferior, tehnic și administrativ;
- angajați temporari și diurniști;
- lucrători cu caracter permanent și temporar.

Prima categorie era încadrată ca funcționari publici conform Legii pentru Organizarea Exploatărilor Comunale din 7 Mai 1938. Celelalte 3 categorii de personal erau angajați după normele din Legea Contractelor de Munca și R.O.I.

No 972-1938. U.A. din 7 Maiu 1938

Obiect: Refacerea traseului conductei de apă la Stațiunea Balneară

Art. I. Se constată necesitatea refacerii traseului conductei de apă la stațiunea Balneară, în locurile unde pământul s'a așezat formând gropi în corpul șoselei.

Art. II. Se constată, că pentru transportul pietrișului necesar, până la cantitatea de 60 m. c. s'au prezentat cu oferte firma Frații Dăncilă și Adalbert Farkas, din Turda.

Art. III. Se aprobă oferta firmei Adalbert Farcas, care prezintă

Primăria orașului Turda.

Nr. 5133 – 1938

AVIZ

În vederea întocmirii planului general de canalizare al orașului Turda, este necesar de a se cunoaște toate canalele subterane existente atât din curțile particulare cât și din străzile orașului Turda.

Proprietarii canalelor din orașul Turda sunt rugați de a anunța canalele existente cu sau fără autorizație de construcție până la data de 15 Decembrie 1938 la serviciul tehnic al orașului Turda, camera Nr. 18, aducând autorizația de construcție dacă e, cunoscând că toate canalele neanunțate până la termenul de mai sus, neputându-se îngloba în planul general de canalizare, vor fi desființate.

Proprietarii canalelor cari nu au autorizație de construcție, pot cere ulterior autorizația până la data de mai sus, înaintând primăriei cerere și planșa canalului în dublu exemplar.

Turda, la 18 Noembrie 1938.

Primar,
Dr. IOAN POPA

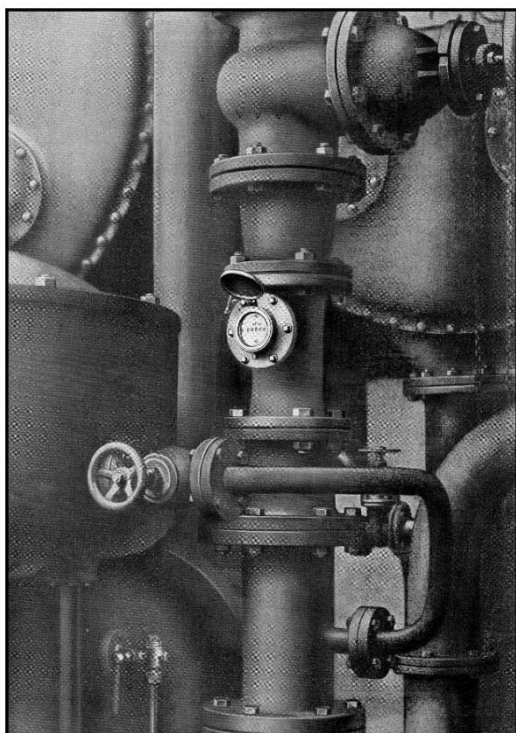
Secretar comunal
GH. ARDELEANU

În luna decembrie 1938 în cadrul Comitetului de Conducere a Întreprinderii Comunale Turda se arată că pe teritoriul public al orașului s-au construit o serie de canale din inițiative private. Având în vedere că prin Legea pentru Organizarea Exploatațiilor Comunale și regulamentul Întreprinderilor Comunale, canalizarea a fost înglobată ca domeniu de activitate al Întreprinderii și datorită faptului că Serviciul Tehnic din Primărie a predat la Întreprinderea Comunală documentațiile, Comitetul de Conducere hotărăște trecerea canalelor construite din inițiativă particulară sub supravegherea Întreprinderilor Comunale și supuse întreținerii și taxelor de canalizare și dispune Serviciul Tehnic al Întreprinderii să adune datele tehnice a acestor canale.

În ianuarie 1939 Președintele Comitetului de Conducere al Întreprinderii Comunale Turda devine noul primar al orașului, dr. Iuliu Gențiu, iar numirea provizorie ca director a domnului inginer Vincențiu Babeș, prin avizul Direcției Exploatărilor Comunale din Ministerul Afacerilor Interne devine definitivă.

Directorul Întreprinderii prezintă punctele principale a programului de lucrări întocmit pentru o perioadă de 5 ani la rețeaua de apă și canalizare conform Legii pentru Organizarea Exploatațiilor Comunale.

Instalație de apă

Lucrări Apeduct:

- completarea conductelor de distribuție în toate străzile orașului;
- completarea vanelor de intersecție a conductelor stradale;
- executarea rețelelor de conducte pe teritoriul stațiunii balneare;
- montarea de apometre la toți consumatorii;
- mărirea rezervoarelor de apă pentru stațiunea balneară.

Valoarea totală a acestor lucrări era estimată la 8 milioane lei.

Lucrări canalizare:

- întocmirea planurilor de nivelment ale orașului și proiectul general de canalizare;
- lucrări parțiale de canalizare.

Valoarea totală a acestor lucrări era estimată la 7 milioane lei.

Tot în acea perioadă, Stațiunea Balneară Turda este înglobată ca obiectiv al profilului de activitate a Intreprinderii Comunale Turda cu aprobarea Ministerului de Interne Direcția Generală a Exploatărilor Comunale. Proiectul de buget al Intreprinderii Comunale pe anul 1939 cuprinde la capitolul venituri 4 672 992 lei din care 2 225 000 lei venituri din exploatare și 1 025 000 consumatori în restanță plăti pentru apă, capitolul cheltuieli cu totalul de 4 672 992 lei

Intreprinderile comunale.

1. S`a întocmit din nou inventarul, pe baza evaluărilor făcute de delegatul Consiliului Superior al Exploatărilor comunale.

2. S`a întocmit proiectul de regulament pentru serviciul de canalizare și pentru aprovizionarea orașului cu apă.

3. S`au activat încasările și s`au luat măsuri pentru raționalizarea consumului de apă în oraș.

4 S`a întocmit caetul de sarcini pentru darea în întreprindere a planului de nivelment și a proiectului de canalizarea orașului, cari vor fi făcute după terminarea planului fotografic, menționat în prezenta dare de semă.

Anunț în presa vremii

cuprinde printre altele 1 300 000 lei cheltuieli cu energia electrică, 450 000 lei pentru apometre, 350 000 lei pentru extinderi conducte și branșamente și 430 000 pentru investiții, situații și proiecte pentru canalizare.

Proiectul de buget de venituri și cheltuieli care se înaintează pentru aprobare Consiliului Comunal prevedea venituri și cheltuieli în valoare de 5 393 816 lei.

Comitetul de Conducere hotărăște ca taxele paușale de apă pentru anul 1939 să rămână egale cu cele din 1938, fiind acoperitoare pentru veniturile Intreprinderii.

Pentru sediul Intreprinderii se hotărăște închirierea imobilului de pe strada Avram Iancu nr. 7 cele două camere din localul Primăriei devenind insuficiente pentru desfășurarea activităților.

Strada Avram Iancu nr. 7, Sediul Întreprinderii Comunale Turda din epocă

Pentru întocmirea planului de nivelment al oraşului pentru lucrările de canalizare se hotărăşte organizarea unei licitaţii restrânse fiind invitaţi cinci ingineri autorizaţi ca topografi de Ministerul Agriculturii şi Domeniilor comunicaţi de Primărie. Se adjudecă oferta, dl. ing. Grigorescu Mihail din Bucureşti, la valoarea de 250 000 lei. Comitetul de Conducere al Întreprinderii Comunale Turda hotărăşte predarea către Primărie a celor două camere, fost sediu al Întreprinderii.

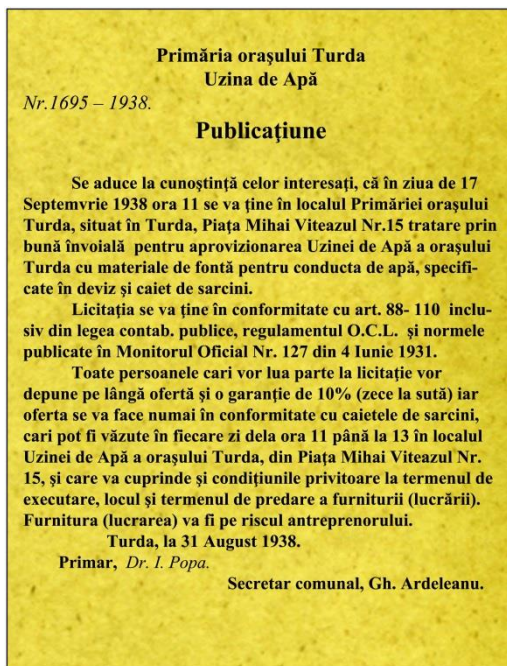
În septembrie 1939, se hotărăşte înlocuirea a 150 metri liniari de conductă din str. Bisericii datorită stării proaste în care se află.

În octombrie 1939, Uzinele Electrice SA Regie Mixtă Turda înaintează un proiect de contract pentru furnizarea energiei electrice pentru pomparea apei la Staţia de pompare din Turda - str. Călăraşilor cu reducerea preţului de la 4,5 lei/kW în 1935 la 4,05 lei/kW în 1939.

La sfârşitul anului 1939, Întreprinderea Comunală avea 17 salariaţi din care 9 personal tehnico-economic, de conducere şi administrativ şi 8 salariaţi de execuţie. Proiectul de buget de venituri şi cheltuieli înaintat spre aprobare Consiliului Comunal prevedea venituri egale cu cheltuielile în valoare de 5 393 816 lei. Comitetul de conducere hotărăşte că taxele de servicii se menţin şi în anul 1940 la nivelul anului 1939, fiind acoperitoare şi, ţinând cont de situaţia grea a populaţiei, sub rezerva modificărilor în cursul anului dacă e nevoie, pentru menţinerea Întreprinderii Comunale în rentabilitate.

Comitetul de conducere al Întreprinderii Comunale Turda discută în decembrie 1939 problemele curente:

- Încălcarea perimetrului sanitar al Sursei Turda de către militarii încartiruiţi la cazarmile din vecinătate, se consideră necesar a se rezolva problema cu autorităţile militare;
- Un ordin al Direcţiei Generale a exploataţiilor comunale privitor la cooptarea Medicului Şef al oraşului în Comitetul de Conducere pentru probleme de sănătate publică;
- Repararea împrejmuirii sursei Turda pe lungime de 900m;

Anunţ pentru licitaţie

- Instalarea unei porțiuni de 150 m de conductă în strada Papiu Ilarian;
- Se raportează din contul de profit și pierderi un beneficiu net de 300 000 lei pe anul 1939;
- Repararea clădirii stației de pompare de pe șoseaua Călărașilor.

În octombrie 1940, Comitetul de Conducere al Întreprinderii Comunale Turda are un nou președinte pe noul primar, dr. Ionel Șerban.

Comitetul hotărăște schimbarea directorului Vicențiu Babeș pentru incompatibilitatea deținerii simultan a două funcții, cea de director al Întreprinderii Comunale Turda și cea de șef al Uzinei Electrice. Se numește ca nou director ing. Aurel Pop de la Întreprinderea Comunală Cluj.

Comitetul de conducere aprobă Regulamentul pentru aprovizionarea cu apă a orașului, revizuit pentru a fi înaintat Consiliului Comunal și Direcției Generale a Exploatațiilor Comunale.

Comitetul de Conducere ia în discuție organizarea și punerea în funcție a serviciului pentru ridicarea gunoaielor pe 18 străzi deocamdată, până la noi reglementari ale primăriei, cu taxele aprobate de Primărie.

În februarie 1941 Comitetul de Conducere are un nou președinte, pe noul primar dr. Iosif Chiorean.

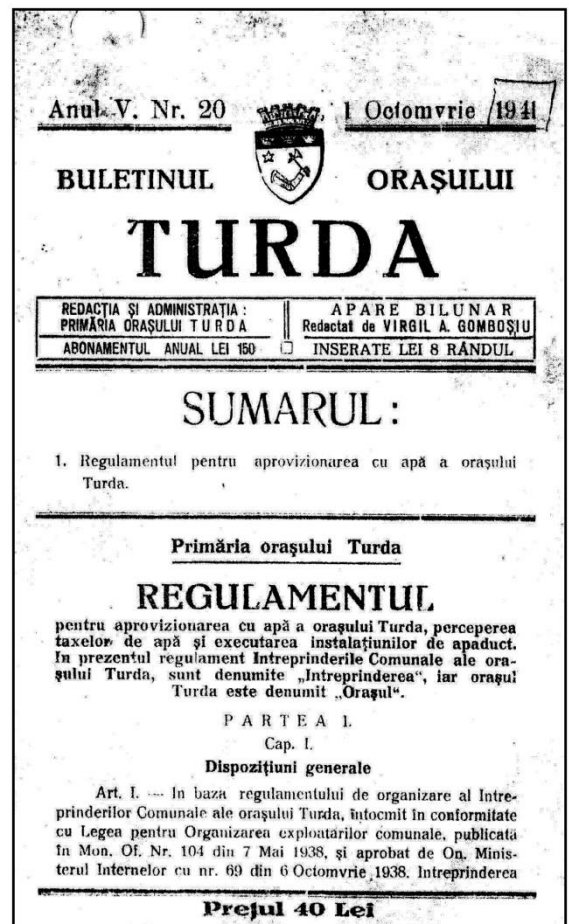
În iunie 1941, Comitetul de Conducere hotărăște constituirea comisiilor de inventar a consumatorilor paușali pentru impunerea taxelor de apă la locuințe și localuri.

În 1 octombrie 1941 se publică în Buletinul Orașului Turda, Regulamentul pentru Aprovizionarea cu Apă a Orașului Turda, perceperea taxelor de apă și executarea instalațiilor de apeduct aprobat de Consiliul Comunal Turda și de Direcția Generală a Exploatațiilor Comunale din Ministerul de Interne.

Regulamentul cuprinde:

Partea I

- Cap I Dispoziții generale
- Cap II Extinderea rețelelor
- Cap III Aprovizionarea cu apă și perceperea taxelor
- Cap IV Taxa de apă și locații pentru apometre
- Cap V Prestații pentru serviciile de salubritate și pompieri
- Cap VI Apometre
- Cap VII Încasarea creanțelor
- Cap VIII Penalități
- Cap IX Construirea instalațiilor interne de apă
- Cap X Condițiile autorizării instalațiilor interne de apă

Prețul 40 Lei

Partea II – Partea tehnică

Cap I – Instalații exterioare

- Normalizarea și dimensionarea branșamentului și contoarelor

- Debitul normal al contoarelor

Cap II- Instalații interioare

- Dimensionarea conductelor interioare

- Dispozițiunile instalației interioare și traseul conductelor

- Interzicerea de legături directe

- Așezarea robinetelor

- Rezervoare, generalități

- Rezervoare de spălat

- Rezervoare de înmagazinare

- Obligațiunea rezervoarelor pentru instalații publice sau private, industriale și comerciale

- Conducte de plumb

- Conducte de fontă sau fier galvanizat

- Robinete de oprire și luare de apă (de servicii)

- Robinete cu plutitor

- Holanderele

- Robinete vane

- Cismele

- Hidranți

- Instalații de incendiu

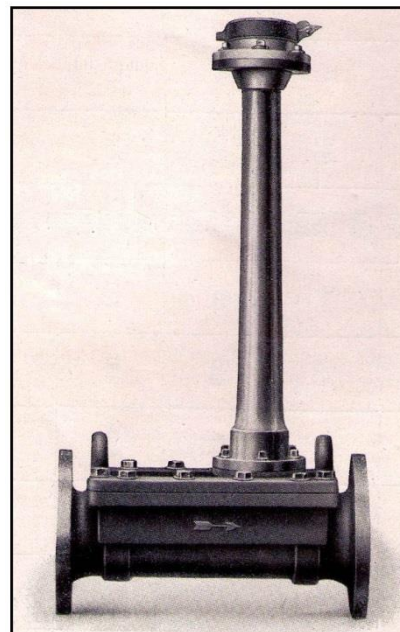
- Felul de montare al apometrelor

Cap III Supravegherea conductelor interne de apă

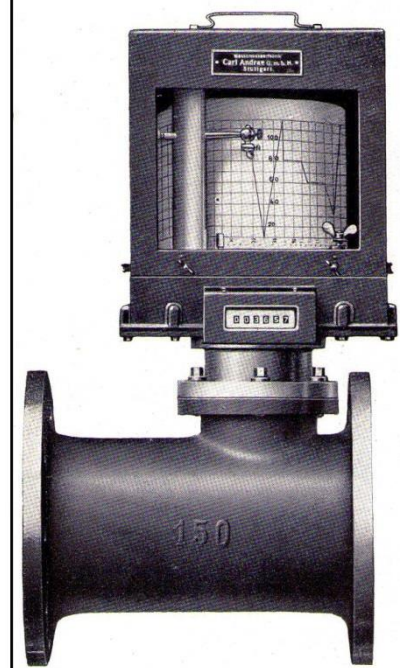
Cap IV Dispoziții tranzitorii și finale

Regulamentul prevede la art. 1 dreptul exclusiv al Întreprinderii Comunale Turda de a capta, transporta și distribui populației orașului apa potabilă.

Se precizează apoi obligațiile Întreprinderii Comunale Turda de a furniza apă tuturor consumatorilor în cantități, cu presiune și durată serviciului în funcție de capacitățile de captare, înmagazinare și distribuție existente și de starea lor tehnică. Apa furnizată trebuie să satisfacă condițiile de potabilitate atât din punct de vedere chimic cât și bacteriologic.

Contor de apă

Se menționează obligația proprietarilor imobilelor situate pe traseul conductelor publice de apă de a se brânșa la conducte, iar Primăria nu va elibera autorizații pentru construcții noi pe traseul conductelor de apă numai după ce Întreprinderea avizează favorabil planurile instalațiilor de apă, dacă instalațiile corespund cerințelor de ordin tehnic.

Strada Libertății

În cazul când se face oprirea apei pe o stradă sau un cartier, Întreprinderea Comunală Turda are obligația de a anunța cu o oră înainte consumatorii cu excepția cazurilor de forță majoră.

Se precizează în Regulament condițiile extinderii conductelor de distribuție cu condiția ca Întreprinderea să poată asigura debitul necesar, extindere care se poate face în două situații:

- pe cheltuiala Întreprinderii când taxele pentru noul consum acoperă capitalul investit, inclusiv dobânzi și întreținere în decurs de 25 de ani;
- cu contribuția viitorilor consumatori interesați

dacă taxele de apă care ar fi colectate de la petiționari, ar acoperi cel puțin 60% din taxele colectate de Întreprindere după noile conducte. Toți posesorii de imobile de pe traseul noii conducte, au obligația de a participa la cheltuielile de instalare care se defalcă procentual după suprafața terenurilor deținute, lungimea în metri a fațadei și după valoarea taxelor de apă stabilite de Întreprindere la furnizarea apei. Avansul pentru lucrarea care ce urma să fie realizată era de cel puțin 50 % din valoarea lucrării.

Regulamentul nou stabilește că nici un brânșament nou nu se face fără apometru, cei fără apometre la brânșamentele mai vechi își vor instala apometre în maxim trei ani.

Taxele se aplică și încasează după toate imobilele de pe teritoriul orașului, indiferent dacă sunt sau nu luate la conductele de apă. Relațiile contractuale ale Întreprinderii sunt numai cu proprietarii imobilelor care reglementează apoi cu chiriașii consumul de apă. Proprietarii erau obligați de a încheia cu Întreprinderea polițe de abonament și de a depune la casierie o anticipație reprezentând taxele de apă sau consumul estimat pe apometru pentru 45 de zile.

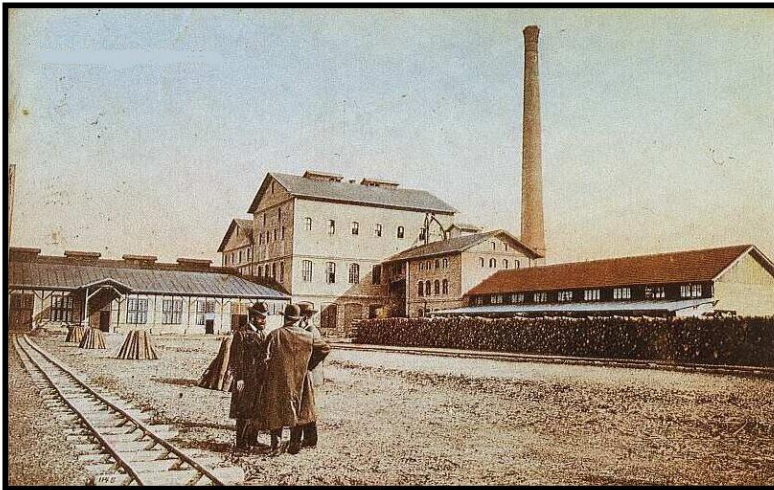
În ceea ce privește taxele pentru apă a imobilelor brânșate la conductele de apă fără apometre, acestea se stabileau în funcție de destinația camerelor imobilelor și de suprafața lor ca și de gradul de dotare cu obiecte sanitare la punctele de consum; la începutul fiecărui an Întreprinderea remite fiecărui abonat un aviz de impunere la taxe de apă care arată normele în baza cărora s-a stabilit impunerea taxelor.

Hotel in Statiunea Băi Sărate

Pentru apometre - proprietatea Întreprinderii, se plăteau taxe lunare pentru amortizare, întreținere și verificare.

Imobilele cu apometre plăteau consumul de apă pe baza citirii lor, dar nu mai puțin de cantitățile minimale stabilite.

Fabrica de celuloză

tarifare publicate în Monitorul Oficial nr 180/6.08.1938.

Întreprinderea era obligată a pune la dispoziția serviciilor de salubritate publică și pompieri, apa necesară pentru curățenia orașului și stingerea incendiilor.

Costul acestor cantități de apă se stabilea de către Legea pentru Organizarea Exploatațiilor Comunale. Întreprinderea stabilea condițiile de acces al vehiculelor de transport apă pentru salubritate și cooperarea cu pompierii în caz de incendiu.

Un capitol din Regulament se referă la apometre, menționându-se ca în termen de trei ani să instaleze apometre la toate branșamentele; cheltuielile de montare, demontare și întreținere fiind suportate de Întreprindere, excepție făcând construcția căminelor de apometre care cad în sarcina proprietarilor.

Înlocuirea apometrelor defecte și verificarea de către Serviciul de Măsuri și Greutăți ale Statului sau de către

Întreprindere sunt în sarcina ei. Reclamațiile cu privire la exactitatea apometrelor se rezolvau prin Întreprinderea Comunală sau Serviciul de Măsuri și Greutăți ale Statului; în cazul rezultatului care arată că apometrul este precis și se încadrează în toleranțele de plus/minus 5%, reclamantul suporta cheltuielile de verificare, în caz contrar când apometrul nu se încadra în toleranța, Întreprinderea suporta cheltuielile verificării, schimba apometrul și făcea rectificarea consumului.

Citirea apometrelor se făcea lunar după care se emiteau facturile care puteau fi contestate în primele 10 zile de la anunțarea facturii. Proprietățile cu mai multe apometre puteau să contorizeze consumurile interioare pe cheltuială proprietarilor și sub controlul Întreprinderii.

Creanțele reprezentând taxele de apă la consumatorii paușali și la cei cu apometru aveau termen de plată 8 zile de la prezentarea facturii, neachitarea lor după un preaviz de 8 zile duce la închiderea branșamentului.

Regulamentul prevedea sancțiuni sub formă de amenzi de la 50 la 5000 lei pentru diferite abateri de la prevederile regulamentului cum ar fi :

Întreprinderilor comerciale și industriale care consumau peste 500 mc/lună li se fixa un tarif degresiv, ajungând ca la un consum de 1500 mc lunar să se facă reduceri de până la 25 % din tarif.

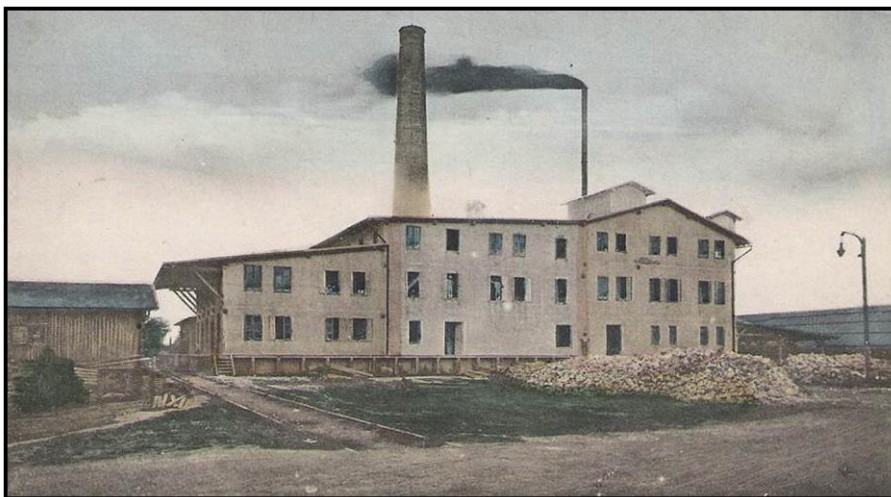
Era reglementat consumul la construcția clădirilor prin organizarea de șantier, la cele cu apometru după citiri, la cele fără apometru era stabilit un consum minimal în funcție de volumul de construit.

Stabilirea taxelor și locațiilor pentru apometre aveau la baza stabilirii *Normele generale*

Întreprinderea Chimică Solvay

- Branșarea la conductele de apă fără avizul Întreprinderii Comunale Turda;
- Împiedicarea contactelor la instalația de apă de către reprezentanții Întreprinderii;
- Rebranșarea neautorizată după întreruperea furnizării apei de către Întreprinderea Comunală Turda;
- Executarea instalațiilor interioare de către instalatori neautorizați;
- Închiderea și deschiderea robinetelor de concesiune;
- Risipa de apă la imobile necontorizate;
- Folosirea apei din rețeaua publică fără autorizația Întreprinderii Comunale Turda se considera furt și se pedepsea conform dispozițiilor Codului Penal;
- În caz de neplată a amenzilor în termen de o lună de la condamnarea definitivă, ea se transforma în zile de muncă prestată în folosul Întreprinderii Comunale;
- Refuzul prestării de muncă ducea la transformarea amenzii în zile de închisoare, 50 de lei amendă fiind echivalentă la o zi de închisoare. Transformarea amenzii se făcea de către Judecătoria de Ocol la cererea Întreprinderii Comunale Turda.

Fabrica de var

Regulamentul prevedea procedurile de eliberare a autorizațiilor emise de Întreprindere pentru executarea sau modificarea instalațiilor interioare și documentațiile care ar trebui elaborate și înaintate Întreprinderii, conținutul și felul în care trebuiau întocmite, taxele care trebuiau plătite pentru autorizație; autorizațiile se eliberau în termen maxim de 14 zile și erau valabile doi ani.

De asemenea, se specificau condițiile în care trebuiau executate lucrările de execuție a instalațiilor interioare care

se puteau face numai de instalatori autorizați, după primirea autorizației cu respectarea strictă a proiectului, cu anunțarea începerii și terminării lucrărilor, cu recepția și controlul lor de Întreprinderea Comunală Turda, cu remedierea instalațiilor defectuoase.

Regulamentul arăta, în mod expres, ca branșamentele să deservească un singur imobil fiind interzis racordarea a două sau mai multe imobile printr-un singur branșament la conductele publice de apă.

În plus, prevedea elementele componente ale branșamentelor, normalizarea dimensiunilor cuprinse între 20-100 mm, ca material se prevedeau conducte de plumb cositorite la interior, de oțel sau fontă, dimensiunile căminelor de apometru, gama normalizată a contoarelor cuprinse între Dn=15 mm și Dn=100mm. Se menționau și criteriile de dimensionare a conductelor interioare după numărul de camere ale clădirilor, tipul și numărul punctelor de consum, stabilind diametrele conductelor după fiecare caz în parte, felul cum se aleg traseele conductelor prin încăperi și armăturile care se montează, protejarea conductelor față de îngheț, umezeală sau factori corozivi, interzicerea legăturilor directe a conductelor la mașina cu aburi, cazane, numai prin intermediul unor rezervoare speciale.

Era stipulat ca toate instituțiile publice și particulare, industriale și comerciale, spitale, hoteluri, etc., sa aibă alimentare continuă cu apă, rezervoare cu o capacitate egală cu cel puțin jumătatea consumului mediu de apă zilnică al instituției în caz de oprire a distribuției de apă pentru revizii și reparații.

Se mai prescriu condiții tehnice pentru elemente de instalații ca: rezervoare, conducte de plumb, fontă, oțel zincat,

Salina Turda

robinete, vane, cișmele, hidranți, încercări la presiune, instalații de incendiu.

Regulamentul era aprobat de Primarul orașului prin decizia 803/21.01.1941 și aprobat de Ministerul Afacerilor Interne cu decizia 2386/29.08.1941 și devenea executoriu după data publicării în Buletinul Orașului Turda, 1 oct 1941.

În ianuarie 1942, Comitetul de Conducere al Întreprinderii Comunale Turda hotărăște ca în continuare întreprinderile turdene care consumă peste 500 mc pe lună să beneficieze de tarif degresiv acordându-se rabat la

facturare consumului; una din întreprinderile care solicită asta fiind Întreprinderea Chimică Solvay.

În data de 23.10.1944 Primarul, dr. Iosif Chioreanu, este înlocuit de dr. Emil Maior care devine Președintele Comitetului de Conducere al Întreprinderii Comunale Turda.

Printre problemele discutate în Comitetul de Conducere era faptul că, în perioada septembrie – octombrie 1944, mai precis între 05.09 și 04.10.1944 din cauza acțiunilor de război din zona orașului care au provocat avarii la rețeaua de distribuție a apei, orașul nu a putut fi alimentat, serviciul public de alimentare cu apă fiind întrerupt.

Ca urmare se organizează repararea urgentă a defectelor de la rețeaua de distribuție și a defectelor de la stația de pompare, la instalația electrică și transformatoare.

De asemenea se revizuiesc taxele și se scad taxele la apă pe această perioadă.

În noiembrie 1944, datorită situației monedei naționale, Comitetul de Conducere hotărăște majorarea tarifelor serviciilor cu 50%, astfel că 1 mc de apă ajunge la 33 lei și încetarea activității de salubritate datorită distrugerii inventarului serviciului în timpul luptelor din oraș.

Se formează o comisie mixtă Primărie - Întreprinderea Comunală pentru constatarea și evaluarea distrugerilor și pierderilor de patrimoniu din cauza operațiunilor de război.

Se menționează că, se înregistrează datorită războiului, o scădere a nivelului veniturilor întreprinderii de la 6 milioane în 1942 la 2,5 milioane în 1944.

Datorită inflației tarifele se majorează din nou astfel că 1 mc ajunge la 81 de lei.

La începutul lunii ianuarie 1945, se face înlocuirea primarului Emil Maior cu Titus Gombașiu care era ajutor de primar, fostul primar trecând în funcția de ajutor de primar. În consecință, Titus Gombașiu devine președintele Comitetului de Conducere a Întreprinderii Comunale Turda.

Comitetul de Conducere solicită la Direcția Generală Exploatări Comunele din Ministerul de Interne și Primăria Turda o evaluare a pagubelor provocate de război inventarelor Întreprinderii.

Proiectul de buget al Întreprinderii pentru anul 1945 are la venituri și cheltuieli, valoarea globală 39.806.000 lei ceea ce relevă inflația din acea perioadă.

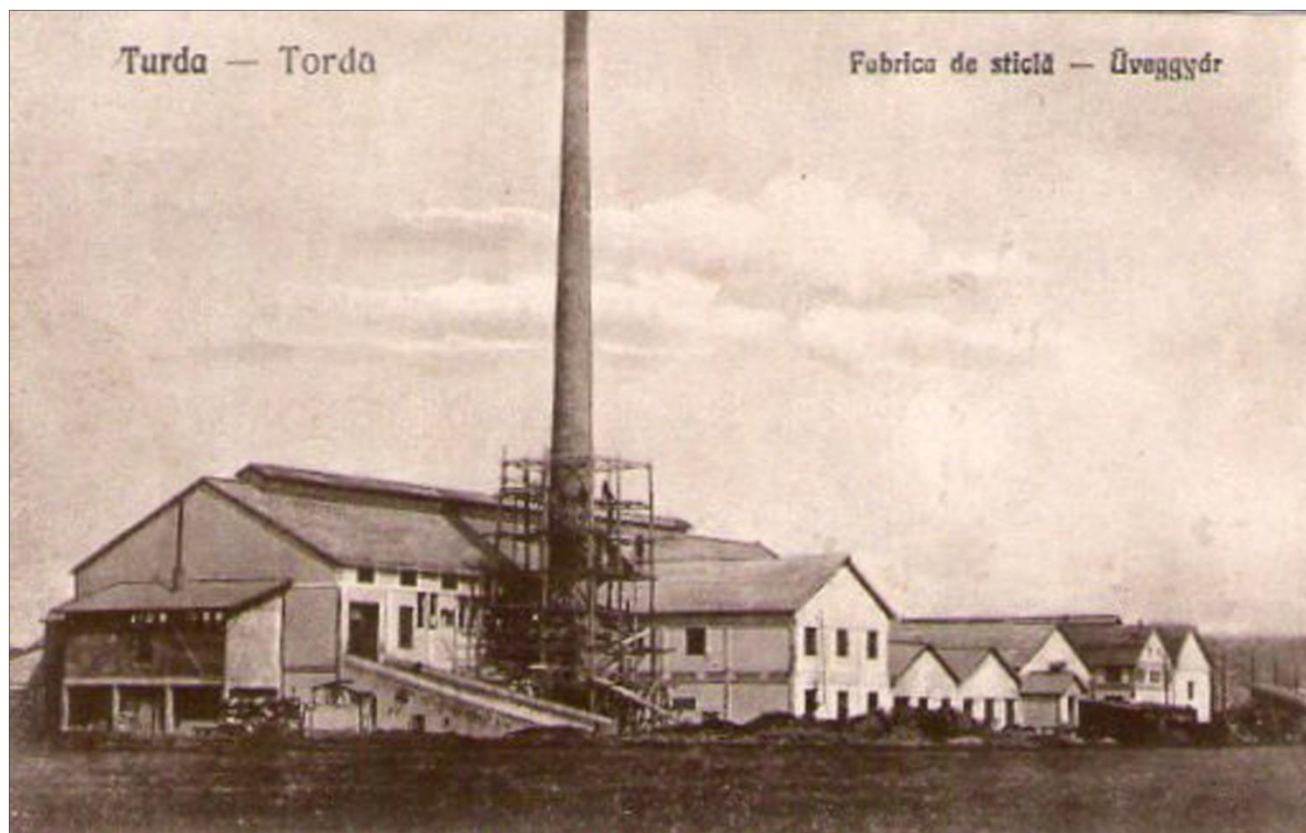
Primarul Titus Gombașiu îl delegă pe ajutorul de primar Emil Maior ca președinte al Comitetului de Conducere al Întreprinderii Comunale Turda având în vedere experiența în domeniu și prevederile Regulamentului Întreprinderii.

În februarie 1945, Comitetul de Conducere, în urma aprobării Directorului General al Exploatărilor Comunele din Ministerul Afacerilor Interne, hotărăște modificarea tarifelor din cauza inflației, astfel că 1 mc de apă măsurată la apometre costă 60 lei/mc, modificându-se și cantitățile de apă la consumatorii paușali.

O lună mai târziu, după finalizarea construcției rezervoarelor de apă pentru incendiu, se face recepția lor astfel: pe strada Tunel un rezervor de 40 mc, pe strada Câmpului un rezervor de 40 mc și pe strada Gelu un rezervor de 40 mc.

Comitetul de Conducere analizează în foarte multe cereri de reduceri sau radieri de taxe de apă la imobile, parțial sau complet distruse de bombardamente și luptele desfășurate în oraș în perioada septembrie - octombrie 1944.

Având în vedere condițiile grele de muncă din acea perioadă, personalul stațiilor lucrează multe ore peste program. Comitetul de conducere hotărăște să remunereze orele lucrate peste programul normal. Totalul personalului întreprinderii era la acea dată de 16 salariați.

Fabrica de sticlă

Conform reglementărilor din acea perioadă se stabilește ca numărul de ședințe de Comitet de Conducere lunar, să fie de patru; pentru prezența la ședință, membrilor Comitetului de Conducere li se atribuie jetoane de prezență, fiecare în valoare de 1000 lei, începând cu data de 1 februarie 1945.

Comisia mixtă Primărie - Întreprinderea Comunală pentru evaluarea pierderilor, inventarelor întreprinderii datorită acțiunilor de război, prezintă în raportul ei valoarea pagubelor care se ridică la 2.355.657 lei. Raportul se înaintează la Direcția Generală a Ministerului de Interne pentru analiză și decizie. Reparațiile necesare la Stația de Pompare de la Sursa Turda se ridică la valoarea de 1.998.255 lei. Conducerea Întreprinderii Comunale solicită comitetului de conducere ca, începând cu data de 1 Mai 1945, să majorăreze tarifele cu 270% pentru a ține pasul cu inflația. Justificarea acesteia este necesarul de resurse financiare pentru acoperirea cheltuielilor, care sunt estimate la 49.588.062 lei.

Astfel, se solicită ca tariful după apometru la 1mc de apă să crească de la 60 lei la 195 lei, tarifele paușale să crească în aceeași proporție, de exemplu:

- 1 cameră + baie de la 100 lei la 325 lei;
- 1 baie de la 250 lei la 812 lei;
- 1 automobil de la 350 lei la 1137 lei;
- 1 autobuz sau camion de la 450 lei la 1462 lei.

Comitetul de Conducere hotărăște compensarea inflației prin acordarea salariaților „a unei indemnizații de scumpete” de 15.000 lei/lună și o alocație de copii de 2.500 lei/lună.

Reevaluarea pierderilor după inventariere, din cauza acțiunilor de război, calculate la prețul zilei ajunge la valoarea de 11.905.959 lei.

În această perioadă la bilanțul apei pe oraș, consumul lunar se ridică la 21.643 mc la consumatorii contorizați și la 49.957 mc la consumatorii necontorizați, un total de 71.600 mc.

În septembrie 1945, Întreprinderea își completează inventarul serviciului de salubritate și se reia activitatea.

Fabrica de bere

În continuare Comitetul de Conducere analizează și decide scăderea sau anularea taxelor la imobile distruse de război.

În august 1945 se hotărăște de către Comitetul de conducere, majorarea „indemnizațiilor de scumpete” acordate salariaților, la 18.000 lei pe lună și a alocațiilor pentru copii la 4.000 lei pe lună.

Având în vedere condițiile grele de trai ale populației după război, Întreprinderile sunt obligate să aibă economate pentru salariați.

Întreprinderea Comunală se înscrie cu salariații la Economatul Salariaților Publici înființat la Turda.

În urma unui ordin al Ministerului Afacerilor Interne, Direcția Generală a Exploatațiilor Comunale face o reevaluare a inventarelor, cu un coeficient de 400 %, aplicat la valoarea lor de la data 31.12.1944.

În bugetul pe 1945 se prevăd ajutoare pentru salariații sinistrați din cauza războiului în valoare de 460.000 lei.

Întreprinderea își stabilește orarul de funcționare pe perioada de iarnă începând de la 9 octombrie 1945, astfel: 8-13 30; 16-19.

Informațiile pentru perioada 1938 - 1945 au fost preluate din Registrele de Procese Verbale ale Comitetului de Conducere al Întreprinderii Comunale Turda. Data înființării acestor Registre este septembrie 1938, odată cu apariția Legii pentru Organizarea Exploatațiilor Comunale și transformarea din Uzina de Apă în Întreprinderea Comunală Turda.

Numărul salariaților în perioada 1938 - 1945 a variat între 14 - 18 salariați; astfel la data de 9.12.1939, întreprinderea comunală avea 16 salariați după cum urmează:

1. Ing. Babeș Vicentiu-director	9. Duca Lazar- agent de urmărire
2. Cioloca Moise-contabil șef	10. Pescariu Iosif- încasator
3. Teutan Elvira-casier	11. Rațiu Iosif- încasator
4. Mezei Ioan- agent lichidator	12. Pelea Ioan-montator sef
5. Mărginean Emil-contabil	13. Nealcoș Ioan-om de servici
6. Bugner Octavia-dactilografă	14. Teodor Ioan –mecanic pompe
7. Danicico Gheorghe –conducător tehnic	15. Rigman Vasile-mecanic pompe
8. Boldur Sabin-funcționar tehnic	16. Crișan Ioan-mecanic pompe.

După cinci ani, respectiv în data de 29.11.1944 se constată o schimbare a personalului, numărul mediu fiind 15 salariați după cum urmează:

1. ing. Popp Aurel – director	15. Ioan Crișan – mecanic
2. Păltinean Virgil – sef secție	
3. Duma Dumitru – contabil șef	
4. Onicicov Gheorghe – contabil	
5. Iancu Marius – contabil	
6. Bugner Octavia – dactilografă	
7. Anca Aurora – casier	
8. Andrijeschi Alexandru – impiegat	
9. Săcui Emanoil – desenator	
10. Cipcigan Vasile – agent	
11. Nealcos Ioan – camerist	
12. Pelea Ioan – mecanic	
13. Teodor Ioan – mecanic	
14. Rigman Vasile – mecanic	

În acea perioadă personalul era împărțit în trei categorii: personal statutar, personal nestatutar și personal de la exploatare. Nevoile urgente de personal se rezolvau, la anumite categorii, prin angajarea lucrătorilor sezonieri sau diurniști. Posturile de conducere erau scoase la concurs și supervizate de primărie și Direcția Generală a Exploatărilor Comunale din Ministerul Afacerilor Interne.